

Beslut

efter kvalitetsgranskning av betygssättning på
högskoleförberedande program vid
Härnösands gymnasium enhet 3 i Härnösands
kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av betygssättning på högskoleförberedande program. Syftet är att granska kvaliteten i betygssättningsprocessen med fokus på lärarnas arbete. Kvaliteten bedöms utifrån i vilken utsträckning lärarna gör en allsidig bedömning av elevernas kunskaper, baserat på ett brett och varierat underlag.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning fångar läraren ett brett och varierat underlag som grund för betygssättning av elevens kunskaper?
2. I vilken utsträckning gör läraren en allsidig utvärdering av elevens kunskaper vid betygssättning?

För att besvara frågeställningarna granskas betygssättningen i svenska på högskoleförberedande program, med särskild inriktning på Svenska 3. Granskningen fokuserar på betygssättningen 2018 och berör 29 skolenheter med såväl enskilda som kommunala huvudmän. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Härnösands gymnasium enhet 3, i Härnösands kommun ingår i denna granskning. Skolinspektionen besökte Härnösands gymnasium enhet 3 den 11 januari 2019. Besöket genomfördes av Olivia Öberg och Roger Thuring. Skolinspektionen har tagit del av dokumentation från skolan och genomfört intervjuer med elever, med fyra svensklärare och med rektorn.

Härnösands gymnasium enhet 3 är en kommunal skolenhet med cirka 330 elever. Enligt inkomna uppgifter från skolans rektor undervisar fem lärare i Svenska 3 innevarande läsår, varav samtliga är legitimerade och behöriga att undervisa i svenska i aktuella kurser. Under läsåret 2017-2018 hade 2 lärare ansvar för betygssättningen i Svenska 3.

I detta beslut gör Skolinspektionen en samlad bedömning av det granskade området utifrån de övergripande frågeställningarna.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att lärarna samlar bedömningsunderlag som ger en bred och varierad bild av alla elevers kunskaper i förhållande till syfte, centralt innehåll, kunskapskrav och den undervisning som bedrivits.

Lärarnas planering täcker ämnesplanens innehåll i Svenska 3, både avseende undervisning och bedömningstillfällen

Granskningen visar att lärarna utgår ifrån ämnets syfte och kursens centrala innehåll i sin planering av undervisning och bedömningstillfällen.

Lärarna uppger att de vid planeringen av kursen säkerställer att skriftliga och muntliga moment ingår, exempelvis vetenskapligt skrivande, argumentation, litteratur och språkhistoria. Planeringen stämmer lärarna av mot innehållet i kursens kunskapskrav. En lärare uppger i intervjun att hen inte läser kursplanen som en lista från början till slut, utan ser om det finns delar av kursplanen som kan gå in i olika arbetsområden. På så sätt

kan exempelvis en uppgift som handlar om att skriva en pm i språkhistoria ge eleven möjlighet att visa kunskaper i både språkhistoria och vetenskapligt skrivande. Det framkommer vidare av lärarintervjuerna att lärare planerar kursens innehåll utifrån vilken klass läraren har. Om läraren känner klassen sedan tidigare anpassar läraren kursen efter klassens förutsättningar. Är det en ny klass väntar läraren med att planera kursen i detalj tills hen lärt känna klassen.

Lärarna samlar in ett brett och varierat bedömningsunderlag

Granskningen visar att lärarna genomför bedömningstillfällen som ger ett brett och varierat underlag för bedömning av elevernas kunskaper. Vad gäller bedömningsunderlagens bredd framgår av inskickad dokumentation och intervjuerna med lärare och elever att det genomförs runt fyra till sex olika skriftliga och två till tre olika muntliga examinerande uppgifter under kursens gång. Eleverna får bland annat skriva essäer, romananalyser, pm och retorikanalyser. Eleverna får även hålla argumenterande tal, högtidstal och i förberedda gruppsamtal diskutera olika exempel på de tagit del av. Beroende på lärare får eleverna skriva manus till podcasts som de sedan spelar in. Lärarna uppger att de testar elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven vid flera tillfällen. Däremot testas språkhistoria enligt lärare bara en gång. Elever kan dock få möjlighet att visa sina kunskaper på annat sätt eller genom en ny uppgift så att de får möjlighet att nå så långt som möjligt alternativt jämnar ut spretiga kunskapsprofiler.

Vad gäller bedömningsunderlagens variation framkommer av inskickad dokumentation och lärar- och elevintervjuerna att eleverna arbetar med olika muntliga redovisningar och skriftliga uppgifter. Till exempel beskriver lärarna att det görs skriftliga prov, skriftliga inlämningsuppgifter, podcasts, enskilda tal, salsskrivningar, klassrumsdiskussioner, romananalyser samt nationella prov. Av lärarintervjuerna framgår att de formella uppgifterna kompletteras med informella bedömningstillfällen, exempelvis övningsuppgifter, arbete under lektioner som dokumenteras genom antecknade kommentarer och minnesanteckningar. Lärare beskriver att det är viktigt att få in många examinationsformer och att variera dessa.

Av intervju med elever framkommer att eleverna får många tillfällen att visa sina kunskaper i förhållande till delar av kunskapskraven. Eleverna uppger även att flera delar av kunskapskraven kan testas i samma uppgift samt att de får visa sina kunskaper på många olika sätt, såväl skriftligt som muntligt.

Lärarna utvärderar bedömningsunderlagen kontinuerligt

Granskningen visar att lärarna utvärderar, och vid behov reviderar, sina bedömningstillfällen så att de blir mer ändamålsenliga. Utvärdering sker av samtliga kursmoment, ibland delar av kursmoment, och äger rum i slutet av kursen eller under kursens gång. Eleverna är med i utvärderingen och lärarna frågar exempelvis eleverna om de upplever att de har lärt sig något, vad de tycker om lärarens insats och sin egen prestation. Lärare beskriver att de utvärderar underlagen efter ungefär halva kursen för att försäkra sig om att de har tillräckligt med bedömningsunderlag.

En lärare har utvärderat sitt tidigare upplägg av kursen utifrån de nya allmänna råden om bedömning och betygssättning. Läraren hade tidigare använt sig av detaljerade matriser vilket läraren menar "snuttifierat" underlagen för betygssättning och gjort dem väldigt detaljerade. Exempelvis har läraren tidigare delat upp "åhörarkontakt" och "användandet av presentationstekniska hjälpmedel" och betygssatt de båda delarna inom muntligt framförande separat. Detta är något läraren arbetar för att ändra för att i stället närma sig en helhetsbedömning.

Skolinspektionen bedömer att lärarna gör en allsidig bedömning av elevens kunskaper i förhållande till kunskapskraven.

Lärarna har former för att få god överblick över samtliga underlag för betygssättning
Granskningen visar att lärarna sammanställer bedömningsunderlagen inför betygssättningen på ett sätt som är ändamålsenligt för en allsidig bedömning av elevernas kunskaper. Det framkommer av lärarintervjuerna att sammanställningen omfattar en övergripande kursmatris, uppgiftsmatriser, lärarnas analoga och digitala anteckningar och elevernas arbeten. Matriserna finns i digital form och delar av kunskapskraven kan markeras med olika färger för att dokumentera och ge återkoppling till eleven. Det förekommer att elevernas arbeten kommenteras, eleven får sedan möjlighet att fota av det, och läraren behåller originalet som underlag vid betygssättning.

Enligt lärarna och eleverna genomförs betygssamtal med eleverna i mitten och slutet av kursen där lärarna identifierar vilka delar av kunskapskravet som eventuellt behöver testas igen för att ett visst betyg ska kunna ges. Enligt intervju med lärare och elever erbjuds eleverna samtal om bedömning efter varje större examinerande uppgift och eleverna uppger att lärarna inför varje delmoment av kursen talar om betygssättning och vilka delar av kunskapskraven delmomentet omfattar.

Lärarna värderar bedömningsunderlagens giltighet och tillförlitlighet

Granskningen visar att lärarna inför betygssättningen gör en värdering av bedömningsunderlagen. Vad gäller bedömningsunderlagens giltighet framkommer av lärarintervjuerna att lärare viktar de underlag som eleverna genomför självständigt tyngre. Exempelvis ges det nationella provets skriftliga del mer tyngd än tidigare liknande skrivuppgifter, eftersom dessa genomförts med mycket handledning. Det finns fler exempel från lärarintervjuerna på att nationella provet har stor betydelse vid betygssättning. Lärare beskriver exempelvis hur nationella provet kan bli avgörande vid betygssättning av elever med ojämn kunskapsprofil. Lärare anger också exempel som rör elever som med mycket handledning presterat texter av högre kvalitet än den skriftliga delen på det nationella provet.

Elevernas skriftliga förmågor väger också tyngre än deras muntliga vid betygssättning. Denna värdering gör lärarna med stöd av hur det nationella provet är utformat. Lärarna uppger att nationella provet är ett betydelsefullt betygsunderlag även på grund av att det ligger sent i kursen. Vad gäller bedömningsunderlagens tillförlitlighet framkommer av intervjuerna med lärarna att elevernas skriftliga examinationer sker i en låst digital skrivmiljö. På så sätt säkerställer lärarna att det är elevernas egna texter som ligger till grund för bedömning. Ytterligare fördelar med den digitala skrivmiljön som lärarna lyfter är att eleverna gör sitt arbete under skoltid så att de blir klara i tid och att det för en del av eleverna leder till mer genomarbetade texter.

Lärarna grundar sitt beslut om betyget på en helhetsbedömning av elevernas kunskaper

Granskningen visar att lärarna vid betygssättningen gör en helhetsbedömning av elevernas kunskaper. Av lärarintervjuerna framgår att lärarna vid betygssättning går igenom sina bedömningar vilka finns dokumenterade i kursmatrisen och uppgiftsmatriserna i skolans digitala dokumentationssystem. Lärarna tittar på anteckningar från formella och informella bedömningssituationer och läser vid behov om elevernas arbeten samt sina tidigare kommentarer på dessa. En lärare beskriver att hen vid betygssättningen börjar med kursmatrisen där hen först betygsätter elever som har visat en stabil kunskapsprofil på en viss betygsnivå och där resultatet på det nationella provet och

lärarens generella bild av eleven stämmer överens med betygsnivån. Därefter sätter läraren betyg i de fall där underlagen ger en spretigare bild. Läraren berättar att hen vid dessa fall går tillbaka till elevarbetena för att få en tydligare bild av elevens kunskaper.

Lärare säger att de fortlöpande följer elevernas kunskapsutveckling, bland annat genom dokumentationen i skolans digitala plattform, vilket gör att betygssättningen egentligen inte är ett resultat av en slutlig sammanställning. Lärare menar att eleverna, helst, ska ha examinerats på delar av kunskapskraven vid flera tillfällen och att läraren på så sätt har god kännedom om elevens kunskapsutveckling över tid.

En lärare uttrycker att Skolverkets nya allmänna råd kring betyg och betygssättning kommer att leda till att hen i ännu högre utsträckning kommer att göra en helhetsbedömning av elevernas kunskaper vid betygssättning.

Lärarna uppger att de vid behov breddar sina underlag genom att ta hänsyn till prestationer som elever har visat i andra sammanhang. Till exempel berättar en lärare att hen använt elevers gymnasiearbete om det saknas underlag för vetenskapligt skrivande. Det framkommer också av lärar- och elevintervjuerna att eleverna får möjlighet att komplettera med extrauppgifter i slutet av läsåret om det är mindre delar av kunskapskravet som saknas för att en elev ska få ett visst betyg.

Lärare arbetar för att alla elever bedöms på samma grunder

Granskningen visar att lärare vid skolenheten arbetar för att säkerställa att betygen baseras på elevernas kunskaper och att ovidkommande faktorer inte vägs in. Detta görs bland annat genom att anonymisera och sambedöma de nationella proven och, i vissa fall, även andra elevarbeten. Av lärarintervjuerna framkommer att lärarna inte uppfattar att de blir utsatta för påtryckningar i samband med betygssättning.

Eleverna beskriver att de inte upplever att andra faktorer än deras visade kunskaper, som exempelvis kön eller hur aktiva de är på lektionerna, påverkar betygssättningen. Eleverna uppger att betygen är rättvisa och att lärarnas fokus ligger på kvaliteten på deras prestationer, inget annat.

Skolinspektionen bedömer att lärarna i tillräcklig utsträckning samarbetar inom svenskämnet för att utveckla en samsyn kring bedömning och betygssättning.

Lärarna samverkar i viss utsträckning kring planering, konstruktion och bedömning av bedömningsuppgifter

Av granskningen framgår att lärarna har en samsyn kring bedömning och betygssättning. I varierande grad och i olika former samverkar skolans lärare kring olika aspekter av bedömning och betygssättning. Skolan har sedan tidigare en arbetslagsorganisation med utrymme för arbetslagsmöten, men med ett svagare ämneslagsarbete.

Arbetslagsorganisationen är dock sedan läsåret 2018/2019 kompletterad med ett utökat arbete i ämneslagen. Lärarna har ämneskonferenser vid tre tillfällen per termin och konferenserna är 2,5 timmar långa. Utöver dessa tillfällen för samverkan finns även mer informella former för samverkan där betyg och bedömning diskuteras. Av lärarintervjuer framkommer att lärarna, förutom organiserad sambedömning av nationella prov, även har andra former för sambedömning. Exempelvis sambedömning av elevarbeten under ämneskonferenser och mer informella möten. Under ämneskonferenser har lärarna även diskuterat de nya allmänna råden kring betyg och betygssättning. Utöver detta har lärarna även deltagit i Läsluft, vilket lärarna menar hjälpt dem att utveckla undervisning och examinationer.

En lärare uppger att hen de senaste åren delat kursen Svenska 3 med en kollega och att de då samverkat kring bedömning. Det arbetet ledde till att läraren blev tryggare i sin egen bedömarkompetens uppger läraren.

Lärarna ger exempel på att de samverkat i samband med betygssättning av enskilda elever. Det händer också att lärare vänder sig till specialpedagog eller arbetslag för att få ytterligare stöd vid betygssättning.

Lärarna samverkar kring bedömning av nationella prov

Lärarna har avsatt tid för bedömning av de nationella proven. Lärarna samlas och bedömer det nationella provets skrivdel tillsammans. Skrivdelen är kodad och anonymiserad. Först bedöms skrivdelen enskilt, sedan arbetar lärarna tillsammans för att uppnå en samsyn och öka likvärdigheten i bedömningen. Under ämneskonferenstid diskuterar lärarna även hur nationella provet ska användas som underlag vid betygssättning.

Härnösands gymnasium 3 hade vårterminen 2018 en högre samstämmighet mellan resultatet på nationella provet i Svenska 3 än genomsnittet för kommunala gymnasieskolor i riket. 59,1 procent av eleverna fick ett betyg som speglade provresultatet jämfört med 54,1 på riksnivå.

Sammanfattningsvis har Skolinspektionens granskning inte visat annat än att det granskade området fungerar väl. Därmed avslutas kvalitetsgranskningen.

I ärendets slutliga handläggning har utredare Olivia Öberg och projektledare Karin Lindqvist deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

X Gabriel Brandström

Beslutsfattande
Signerat av: Gabriel Brandström

X Roger Thuring

Föredragande
Signerat av: Roger Thuring

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/betygssattning-pa-hogskoleforberedande-gymnasieprogram--fokus-pa-svenska/>

Bilaga: Författningsstöd

Skollagen (2010:800)

3 kap. 16 § 1-2 st.

Beslut om betyg

Betyg ska beslutas av den eller de lärare som bedriver undervisningen vid den tidpunkt när betyg ska sättas.

Om läraren eller lärarna inte är legitimerade, ska beslutet fattas tillsammans med en lärare som är legitimerad. Kan dessa inte enas ska betyget beslutas av den legitimerade läraren under förutsättning att han eller hon är behörig att undervisa i det ämne som betyget avser. I annat fall ska betyget beslutas av rektorn.

Gymnasieförordningen (2010:2039)

8 kap. 2 §

Kunskapskrav ska finnas för betygen A-E.

Kraven för betygen A, C och E ska precisera vilka kunskaper som krävs för respektive betyg. Kunskapskravet för betyget D innebär att kraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda.

Kravet för betyget B innebär att även kraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda.

8 kap. 3 §

Syftet med nationella prov är att stödja betygssättningen.

8 kap. 3 a §

Nationella prov ska användas i de kurser som anges i 3 b §.

När nationella prov används ska eleverna delta i alla delar av proven. Rektorn får besluta att en elev inte behöver delta i ett nationellt prov eller i någon eller några delar av ett sådant prov, om det finns särskilda skäl.

8 kap. 3 b §

Nationella prov ska användas i den högsta avslutande kursen på programmet och, i förekommande fall, inriktningen, i ämnena engelska, matematik och svenska eller svenska som andraspråk med undantag för kursen svenska 2 eller svenska som andraspråk 2.

Proven ska vara uppdelade i delprov som genomförs på vissa dagar eller under vissa perioder.

2011 års läroplan för gymnasieskolan, Lgy 11, (SKOLFS 2011:144)

Lgy 11, 1. Skolans värdegrund och uppgifter, Kunskaper och lärande

"Kunskap är inget entydigt begrepp. Kunskap kommer till uttryck i olika former - såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet - som förutsätter och samspelar med varandra. Undervisningen får inte ensidigt betona den ena eller den andra kunskapsformen."

Lgy 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Kunskaper

I avsnittet uppställs ett antal riktlinjer och för läraren gäller att denne bl.a. ska

- se till att undervisningen till innehåll och uppläggning präglas av ett jämställdhetsperspektiv,
- samverka med andra lärare i arbetet med att nå utbildningsmålen,
- i undervisningen beakta resultat av utvecklingen inom ämnesområdet och för undervisningen relevant pedagogisk och annan forskning, och

Lgy 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.5 Bedömning och betyg

I detta kapitel anges bland annat riktlinjer för läraren, exempelvis ska läraren redovisa för eleverna på vilka grunder betygssättning sker. Vidare anges att läraren vid betygssättningen ska

- utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskrav som finns för respektive kurs,
- beakta även sådana kunskaper som en elev har tillägnat sig på annat sätt än genom den aktuella undervisningen, och
- utifrån de nationella kunskapskrav som finns för respektive kurs allsidigt utvärdera varje elevs kunskaper.

Prop. 2009/10:165 *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet*

"Betygssättning är beslut som typiskt sett har rättsverkan för eleven. Betygen kan ha en avgörande betydelse för elevens framtid, eftersom de har en direkt koppling till urvals- och behörighetsbestämmelser. Betygssättningen innebär därmed myndighetsutövning. Det är av stor vikt att elever ska känna att de har fått visa sina kunskaper och blivit rättvist bedömda. Att betygen måste vara rättvisa och likvärdiga är därför en självklarhet." (s.297)

"Betyg och bedömning är starkt förknippade med varandra. Bedömning behöver ständigt göras för att utvärdera hur lärandet sker mot uppställda mål och kunskapskrav. Den kunskapssyn som kommer till uttryck i läroplaner och andra styrdokument utgår ifrån att det sker en bedömning som grundar sig på observationer, samtal, elevarbeten, projekt- och grupparbeten samt enskilda uppgifter. Bedömningen syftar till att identifiera elevens kunskaper för att beskriva starka och svaga sidor och ge ett bra underlag för att planera elevens fortsatta utveckling. Betygen ska visa i vilken utsträckning eleven har uppnått de nationellt uppställda kunskapskraven och även visa kvaliteten i kunskaperna. Nationella ämnesprov och andra prov är därvid en del av bedömningsunderlaget." (s.298)